

УДК 338.43.01

І. І. Вініченко,

*д. е. н., завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства,
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету, м. Дніпропетровськ*

Ю. О. Сорока,

*аспірант,**Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету, м. Дніпропетровськ*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

I. Vinichenko,

d.e.n., professor of economic theory and agrarian economics,

Dnepropetrovsk state agrarian-economic to the university, Dnipropetrovsk

Yu. Soroka,

graduate student, Dnepropetrovsk state agrarian-economic to the university, Dnipropetrovsk

EFFICIENCY OF THE USE OF RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Ефективне використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є об'єктивною необхідністю і важливою передумовою розвитку економіки сільського господарства. Однією з особливостей функціонування сучасних сільськогосподарських підприємств є кількісна, якісна та структурна недосконалість їх ресурсних потенціалів, яка зумовлена великими втратами ресурсів у процесі здійснення земельною реформою і складним фінансовим становищем сільського господарства. В даній статті визначені теоретичні положення щодо використання основних фондів, спрямованих на забезпечення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

The effective use of resource potential of agricultural enterprises is an objective necessity and important pre-condition of development of agrarian economics. One of features of functioning of modern agricultural enterprises there is quantitative, quality and structural imperfection them resource potentials, that is predefined by the severe losses of resources in the process of realization the landed reform and difficult financial situation of agriculture. In this article theoretical positions are certain in relation to the use of the capital assets sent to providing of resource potential of agricultural.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, ресурсний потенціал, сталий розвиток, ефективність використання.

Key words: agricultural enterprise, resource potential, steady development, effective use.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі функціонування сільськогосподарських підприємств спостерігається кількісна, якісна та структурна недосконалість їх ресурсних потенціалів, що зумовлено великими втратами ресурсів у процесі здійснення аграрної та земельної реформ і складним фінансовим становищем господарств. Тому, все більшої

актуальності набуває питання підвищення економічної ефективності використання аграрного ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Аграрний ресурсний потенціал, є максимально можливою кількістю (сукупністю) наявних виробничих ресурсів, які можуть бути використані для виробництва сільськогосподарської продукції, і визначається кількістю, якістю і

внутрішньою структурою кожного ресурсу й характеризується відповідною системою показників, що відображають ці особливості ресурсів [1]. Забезпечення продовольчої безпеки і підвищення рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва будь-якої країни світу залежать від наявності та ефективного використання аграрного ресурсного потенціалу. Сільське господарство є однією з головних складових економіки України, проте в результаті екстенсивної моделі його розвитку зберігається невідповідність між наявним ресурсним потенціалом та його віддачею, погіршуються показники продовольчої безпеки в країні.

Як доводить економічна наука та практика господарювання, базовою основою для структурно-інноваційної перебудови вітчизняного аграрного сектору є підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарськими підприємствами. При цьому актуальною як в теоретичному, так і в практичному плані постає проблема виміру його величини. У зв'язку з цим особливого значення набуває проведення комплексної оцінки використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, визначення тенденцій його зміни і впливу чинників, що формують цей рівень. Економічна оцінка ресурсного потенціалу створює основу для забезпечення порівняння результатів діяльності сільськогосподарських підприємств, а також є базою для об'єктивної оцінки ефективності їх функціонування та можливостей майбутнього розвитку [2].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Активна робота науковців України в напрямі формування ринкової стратегії відтворення ресурсного потенціалу АПК дозволила напрацювати окремі теоретичні положення регулювання процесу відтворення основних засобів у сільському господарстві.

Проте глибокі структурні зрушення в економічному механізмі господарювання, утвердження приватної власності на засоби виробництва та створення нових організаційних форм господарювання в сільському господарстві вимагають подальших наукових досліджень особливостей руху основних засобів як авансованої вартості та вирішення комплексу методологічних і методичних аспектів налагодження процесу їх відтворення на аграрних підприємствах.

Дослідженню теоретико-методологічних питань формування, оцінки та віддачі ресурсного потенціалу аграрних підприємств присвятили свої праці відомі вітчизняні вчені-аграрники — В.Г. Андрійчук, М.В. Гладій, М.А. Лендел, І.І. Лукінов, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавер, В.М. Трегобчук, А.Е. Юзефович. Проблеми ефективного використання та відтворення ресурсного потенціалу в аграрному секторі досліджували І.Ф.Баланюк, В.А. Борисова, О.А. Бугуцький, В.С. Дієсперов, В.Я. Мельсель-Веселяк, Л.Д. Павловська, Г.М. Підлісецький, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, М.М. Федоров, А.Г. Фонотов, В.Й. Шиян, В.В. Юрчишин та ін. Водночас окремі питання підвищення ефективності використання, а також створення оптимального, збалансованого за структурою ресурсного потенціалу агроформувань на рівні окремого регіону з урахуванням його особливостей, потребують поглиблених досліджень.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ресурсний потенціал грає важливу роль для ефективної роботи підприємства, оскільки він є засобом для отримання максимального прибутку і підвищення конкурентоспроможності. В етимологічному значенні термін "потенціал" — це засоби, запаси, джерела, які є в наявності та можуть бути мобілізовані, приведені до руху, використані для досягнення певних цілей, здійснення плану, вирішення якоїсь задачі, можливості окремої особи, суспільства, держави у певній області [3, с. 270].

Сільськогосподарське виробництво в Україні на сьогодні має ряд проблем в сфері формування та використання ресурсного потенціалу, спричинених особливостями минулого і сучасного його розвитку. Шляхом реформ аграрний сектор переходить від планової системи до сучасної ринкової економіки. Необхідність такого переходу спричинена зниженням ефективності виробництва по мірі вичерпного використання екстенсивних факторів, які формують ресурсний потенціал. Наслідком низької ефективності сільськогосподарського виробництва є стан і характер повільних змін у виробничих відносинах, які стримують розвиток продуктивних сил, у тому числі і ресурсного потенціалу.

Невідповідність між ресурсним потенціалом та його віддачею привела до значного росту основних фондів, також продовжується процес зниження ефективності використання потенціалу сільськогосподарських угідь, через те, що ряд технічних засобів не відповідає сучасним технологічним вимогам через недостатню надійність і низьку продуктивність. Водночас у машинно-тракторному парку господарств не вистачає багатьох видів сільськогосподарських машин і знарядь для комплексного, багатоопераційного обслуговування рослинницьких, тваринницьких та інших галузей агропромислового виробництва через їх високу вартість. Ефективне використання ресурсного потенціалу агроформувань є об'єктивною необхідністю і важливою передумовою розвитку аграрного сектора економіки [4].

Економічна ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських аграрних формувань залежить від багатьох чинників, особливо від рівня їхньої ресурсозабезпеченості. Розвиток сільського господарства на основі концепції виробничих ресурсів зумовлює збільшення виробництва продукції і підвищення його ефективності. При підвищенні ресурсозабезпеченості сільськогосподарських формувань порівняно високими темпами зростає виробництво валової продукції.

У свою чергу, реформаційні перетворення в сільському господарстві не дали очікуваної соціально-економічної віддачі, і підприємства знаходяться у важкому становищі, руйнується ресурсний потенціал галузі, також, реформаційні перетворення в аграрному секторі зумовили певні позитивні зміни в організації сільськогосподарського виробництва, зокрема змінили статус усіх складових ресурсного потенціалу, проте очікуваних результатів не дали [5]. А в результаті аграрної реформи на базі колишніх колективних господарств утворено нові агроформування різних організаційно-правових форм, серед яких домінують приватні підприємства. Досягнення результативного функціонування аг-

роформувань значною мірою залежить від раціональності формування, відтворення та ефективності використання ресурсного потенціалу [6].

Для оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства можна застосовувати такі групи показників, як ресурсовіддача та ресурсоємність, що обчислюються і в цілому (загальні), і по основним його складовим (земле-, зарплато-, енерго-, матеріало-, амортизаційність). Чим вище рівні ресурсовіддачі і нижче — ресурсоємності, тим ефективніше використовується потенціал підприємства.

У процесі оцінки рівня ефективності використання ресурсного потенціалу фактичні її показники доцільно співставляти з нормативними. При цьому нормативна величина, наприклад ресурсоємності — це той мінімальний розмір ресурсів, який повинне мати підприємство для одержання одиниці продукції окремого виду або 1 грн її вартості в цілому. Якщо фактична ресурсоємність вище нормативної, то це свідчить про більш низьку ефективність використання ресурсного потенціалу, і навпаки, менші витрати (у порівнянні з нормативом) показують, що фактично досягнутий кращий стан справ у цьому плані.

Комплексні показники, що характеризують використання ресурсного потенціалу підприємства, повинні охоплювати всі його складові, насамперед — землі, основні та оборотні засоби, трудові ресурси.

Говорячи про використання земельних ресурсів сільськогосподарського підприємства, слід вказати, що показники, які характеризують його, доцільно поділити на дві групи: перша — включає ті з них, що характеризують відтворення земель; до другої належать показники економічної ефективності їх використання. До показників першої групи, на наш погляд, слід включати:

— частку сільськогосподарських угідь у загальній земельній площі підприємства;

— питому вагу у сільгоспугіддях: земельних площ, що знаходяться в обробітку, у тому числі ріллі та багаторічних насаджень;

— рекультивованих земель, зрошених і удобрених площ;

— обсяг виконаних механізованих робіт (в еталонних гектарах) у розрахунку на 1 га земель в обробітку та ін [7].

Стосовно економічної ефективності використання земель (тобто другої групи) слід вказати, що її оцінюють за системою натуральних і вартісних показників. До перших з них насамперед слід віднести урожайність сільгоспкультур, обсяги виробництва окремих видів тваринницької продукції на 100 га відповідних аграрних угідь (продукції скотарства і вівчарства — на сільгоспугіддя, свинарства — на ріллю, птахівництва — на площу посіву зернових). Друга ж група включає виробництво валової, товарної та чистої продукції і розмір прибутку в розрахунку на 1 га сільгоспугідь — фізичної або умовної (з урахуванням бальної оцінки землі) площі (або на один її баллогектар). На нашу думку, на увагу заслуговує і застосовуваний О.Ю.Єрмаковим та А.В.Кравченком [8] такий показник ефективності використання землі, як землевіддача, який визначається відношенням вартості валової продукції з 1 га сільгоспугідь до грошової оцінки останніх.

Найбільш прийнятними, на наш погляд, показниками економічної ефективності використання основних засобів виробництва є їх фондovіддача (яку можна розраховувати за валовою, товарною та чистою продукцією, а також по прибутком) та фондoємність (що є зворотним показником фондovіддачі розраховані по валовій продукції).

Важливими економічними показниками ефективності використання будівель і споруд є виробництво продукції й окремо одержаного прибутку на гривню їх кошторисної вартості; виробництво продукції й одержаний прибуток на скотомісце. Останній показник розраховується по окремим видам тварин і тваринницьких приміщень. За його допомогою не тільки визначається рівень ефективності використання цього виду основних фондів, а й вирішуються інші важливі економічні і технологічні питання, наприклад відбір найбільш економічно доцільного варіанта відгодівлі свиней [9].

Стосовно показників ефективності використання оборотних засобів необхідно вказати, що як основні можуть застосовуватися такі: коефіцієнти обороту та закріплення; тривалість одного обороту (у днях); вартість валової, товарної та чистої продукції, а також розмір прибутку в розрахунку на 1 грн. оборотних засобів.

Питання, пов'язані з узагальненою оцінкою економічної ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств та їх діяльності в цілому, знаходяться в центрі уваги наукових досліджень В.Г. Андрійчука, О.А. Богуцького, С.В. Додонова, В.Я. Дем'яненка, В.Д. Савченка, П.Т. Саблука, М.Й. Хорунжого, С.Г. Черемісіної, О.В. Шпичака та ін. Однак слід визнати, що переліченими і деякими іншими науковцями для узагальненої оцінки пропонується досить широка мережа показників, єдиної ж точки зору тут немає [7].

О.А. Богуцький [10] критеріями економічної ефективності функціонування підприємств пропонує вважати рівні і темпи зростання валової продукції, валового та чистого доходів з кожного гектару землі при найменших витратах сукупної праці на виробництво одиниці продукції. В.Д. Савченко [11] вважає, що критерієм ефективності функціонування агропромислових формувань має стати відношення доданої вартості до собівартості продукції в технологічному ланцюгу, який утворюють декілька підприємств. М.Й. Хорунжий [12] критерії ефективності пропонує застосовувати вихід валової товарної і чистої продукції та прибутку з розрахунку на одиницю виробничого потенціалу.

Для забезпечення узагальненої оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу будь-якого підприємства показники ефекту від його діяльності (вартість валової, товарної і чистої продукції, прибутку) доцільно ділити на загальну величину його ресурсного потенціалу.

Проблема ефективного використання ресурсного потенціалу в сільськогосподарських формуваннях АПК в умовах реформування власності та формування ринкових відносин є однією з головних, і від її вирішення залежить не тільки величина фінансових результатів, але й конкурентоздатність продукції на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Для вирішення проблеми підвищення ефективності використання ресурсів аграрних формувань потрібні розробки системного соціально-економічного підходу до всебічного опрацювання кожного окремого спектру питань збалансованого формування ресурсного потенціалу та його віддачі [13].

ВИСНОВКИ

Теоретичне осмислення сутності ресурсів як основи економічного розвитку, виявлення їхніх джерел, розробка шляхів, форм і методів їхнього використання дозволяють сформулювати принципи активізації економічної політики по інтенсифікації економічних процесів. В умовах складностей розвитку української економіки визначення ресурсних можливостей та ефективність його використання повинні стати пріоритетними напрямками стратегії будь-якого сільськогосподарського підприємства. Тенденція залежності економічного росту від стану потенціалу очевидна, що завжди відзначалася творцями теорії економічного росту, підтверджується практикою господарювання.

Література:

1. Маршалок М.С. Потенціал аграрного підприємства: науковий підхід до трактування [Електронний ресурс] / М.С. Маршалок. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2010_154_1/10mms.pdf
2. Маркіна І.А. Ресурсний потенціал аграрних підприємств: автореф. дис. докт. екон. наук / Полтавський університет економіки і торгівлі. — Полтава.
3. Большая Советская Энциклопедия. Т. 34 / Под ред. Б.А. Введенского. — М.: Советская Энциклопедия, 1975. — 656 с.
4. Борисова В.А. Економічне відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук: спец. 08.07.02 "економіка с.-г. і АПК" / В.А. Борисова. — Миколаїв, 2003. — 36 с.
5. Уляниченко О.В. Управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук: спец. 08.00.03 "економіка та управл. нац. госп." / О.В. Уляниченко — К., 2008. — 38 с.
6. Россоха В.В. Теоретико-методичні засади формування, розвитку та оцінювання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства / В.В. Россоха. — К.: ННЦ ІАЕ, 2009. — 94 с.
7. Шебанін В.С., Червен І.І., Шебаніна О.В., Кареба М.І. Зміцнення та ефективне використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств: монографія / Миколаївський державний аграрний університет. — Миколаїв 2010.
8. Кравченко А.В. Ефективність використання земельних ресурсів регіону / А.В. Кравченко, О.Ю. Єрмаков // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2007. — №3. — Т. 1. — С. 54—58.
9. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. — 2-ге вид. допов. і перероб. / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ. — 2002. — 624 с.
10. Бугуцький О.А. Ефективність виробництва сільськогосподарської продукції / О.А. Бугуцький // Економіка АПК. — 1998. — № 8. — С.45—51.
11. Савченко В.Д. Організація сільськогосподарських підприємств: наукове видання // Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва. — Харків, 2002. — 330 с.
12. Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу: підручник / Хорунжий М.Й. — К.: КНЕУ. — 2001. — 382 с.
13. Іванюта В.Ф. Методологічне забезпечення розвитку аграрного виробництва регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук: спец. 08.00.05 "Розвиток прод. сил і регіон. економіка" / В.Ф. Іванюта. — К., 2009. — 40 с.

References:

1. Marshalok, M.S. (2010), "The potential of agricultural enterprises: scientific approaches to the interpretation", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2010_154_1/10mms.pdf (Accessed 27 October 2015).
2. Markina, I.A. (1975), "Resource potential of agricultural enterprises", Ph.D. Thesis, Economy, Poltava University of Economics and Trade, Poltava, Ukraine.
3. Vvedensky, B.A. (1975), Bol'shaja Sovetskaja Jenciklopedija, tom 34 [Great Soviet Encyclopedia, Volume 34], Soviet Encyclopedia, Moscow, Russia.
4. Borysova, V.A. (2003), "The economic regeneration of natural resource potential of agribusiness", Ph.D. Thesis, Economics of agricultural and AIC, Nikolaev, Ukraine.
5. Ulyanchenko, O.V. (2008), "Management of resource potential in the agricultural sector", Ph.D. Thesis, Management of National Economy, Kyiv Ukraine.
6. Rossoha, V.V. (2009), Teoretyko-metodychni zasady formuvannia, rozvytku ta otsiniuvannia vyrobnychoho potentsialu sil's'kohospodars'koho pidpryemstva [Theoretical and methodological principles of formation, development and evaluation of industrial potential of agricultural enterprises], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
7. Shebanin, V.S. June, I.I. Shebanin, A.V. and Kareba, M.I. (2010), Zmitsnennia ta efektyvne vykorystannia resursnoho potentsialu sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv [Strengthening and effective use of resource potential of agricultural enterprises], Mykolayiv State Agrarian University, Nikolaev, Ukraine.
8. Kravchenko, A.V. (2007), "The efficiency of land use in the region", Visnyk ahrarynoi nauky Prychornomor'ia, vol. 3, pp. 45—51.
9. Andriychuk, V.H. (2002), Ekonomika ahrarynykh pidpryemstv [The economy of agricultural enterprises], KNEU, Kyiv, Ukraine.
10. Buhutskyy, O.A. (1998), "The efficiency of agricultural production", Economy AIC, vol. 8, pp. 45—51.
11. Savchenko, V.D. (2002), Orhanizatsiia sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv [The organization of farms], Kharkiv National Agrarian University, Harkov, Ukraine.
12. Horunzhyy, M.Y. (2001), Orhanizatsiia ahropromyslovoho kompleksu [Organization agriculture], KNEU, Kyiv, Ukraine.
13. Ivanyuta, V.F. (2009), "Methodological support of agricultural production in the region", Ph.D. Thesis, The development of productive forces and regional economy, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2015 р.